

Betreft: gebiedsvergelijking Grootschalige windenergie

Datum: 11 januari 2023

Geachte Raad,

Hierbij maken we bezwaar tegen de gebiedsvergelijking Grootschalig windenergie Reijerscop en Barwoutswaarder en de keuze voor Reijerscop als zoekgebied voor de periode tot 2030 - en daarna.

De redenen zijn:

- *Het (toetsings)kader van de gebiedsvergelijking ontbreekt.* Waarop zijn de elf criteria gebaseerd? Welke relevante windturbine-interfererende factoren zijn meegenomen? Welke gezondheidsaspecten uit het amendement horen daarbij?
Een aantal criteria is onduidelijk en uitwerking onvolledig. Dat geldt ook voor de scores op criteria; wat is de scope en weging? De weging van de 11 criteria onderling ontbreekt. Wat weegt zwaar en niet en wat is doorslaggevend voor de keuze?
- *Deze vergelijking geeft dan ook een smal, vlak en niet herkenbaar beeld van de gebieden,* in ieder geval van Reijerscop. Focus ligt op harde factoren financiën, techniek, natuurregels, waarmee sterk naar doelbereiking wordt geredeneerd. Het woord gezondheid komt in het rapport niet voor. Het gaat niet om een open, brede benadering en concrete informatie. Geen zorgvuldige vergelijking en dito keuze.

Een gedegen vergelijking en keuze vraagt om een helder kader van windturbine interfererende factoren, een gedegen operationalisering, een analyse met goed onderbouwde scores en weging. Zodat een integraal en concreet beeld ontstaat van de situatie in de gebieden bij de start (nu, gemeten gezondheid en kwaliteit van leven) en na 2030. Inclusief de gederfde meerwaarde bij plaatsing van windturbines in de gebieden.

Hieronder een toelichting.

1. Criteria onhelder

Reijerscop ligt NIET langs infrastructuur maar midden in open agrarisch landschap. Dit is een zwaarwegend criterium want dit geeft enorme impact op open groen landschap en voor inwoners Reijerscop en woonkernen Harmelen en De Meern.

- **Het zwaarwegende criterium: windturbines 'liggen langs infrastructuur' staat onterecht als laatste genoemd.** Barwoutswaarder scoort groen met 'ja'. Reijerscop scoort geel met 'parallel aan de A12, maar op enige afstand'. Dit is onjuist, want industriële windturbines (IWT's) komen **midden in open groen agrarisch landschap** ca 500 meter tot 1 kilometer van de infrastructuur. In het rapport komt dit criterium op geen enkele manier terug. Dat geldt ook voor de **enorme impact** van de situering van IWT's midden in het landschap:
 - Ten eerste de **impact op het landschap**. 3 of 5 enorme industriële Windturbines (IWT's) van >180 of > 230 meter tiphoogte doen afbreuk aan het open agrarische karakter met cultuurhistorische waarde. Het is een **ernstige aantasting van de schaarse open groene ruimte**. Maar nergens komt het criterium '**gederfde meerwaarde van het gebied**' als zwaarwegende factor terug. Noch in landschappelijk en cultuurhistorisch opzicht. Noch in bijdrage aan gezondheid: wat Reijerscop nu al biedt aan groenbeleving met positieve effecten op welbevinden en gezondheid. Wat hard nodig is bij oprukkend verstedelijking!

- Ten tweede de impact voor bewoners – mens, dier - van Reijerscop. Met de A12 aan de *noordkant* van de lintbebouwing in Reijerscop zijn de IWT's gepland, op dezelfde oost west as, maar dan precies aan de andere kant van woningen, namelijk aan de zuidkant van de woningen in Reijerscop. Er is dus geen sprake van bundeling van hinderbronnen aan dezelfde kant, maar van spreiding van overlast rondom woningen! Gemengd en gesandwiched tussen bronnen van gezondheidsschade en hinder op korte afstand is de vraag waar nog een geluidsluwe zijde van woningen en gebouwen is?

- En waar zien we de cumulatie en interferentie van bestaande en nieuwe bronnen van gezondheidsschade voor inwoners in 2030 terug?
 - Dr. J. de Laat audioloog van LUMC laat zien dat er bij 45dB minstens 10% ernstig gehinderden zijn op IWT geluid. Terwijl WHO terug wil naar 5%. Woerden zet in op 45dB en 5% gehinderden. Maar hoe wordt dat dan gerealiseerd? En wat is het effect als geluid ook nog twee kanten komt, is dat uitgezocht? En effecten van trilling en infrason geluid? Het effect van slappe veengrond? En aerodynamische effecten achter de IWT's dat fijnstof verspreid? Het schadelijke Bisfenol A van IWT's? Waar zien we deze aspecten terug?
 - Waar is sowieso het inzicht in de huidige situatie in de gebieden als het gaat om feitelijke en ervaren gezondheidstoestand en gemeten kwaliteit van leven?
 - Bekend is dat de leefomgeving verantwoordelijk is voor 6% van de ziektelast. Maar waar zien we de bestaande bronnen van gezondheidsschade met effecten in deze gebiedsvergelijking terug? Gezondheid in deze gebieden staat al onder druk:
 - WHO adviseert een strengere norm op geluid voor wegverkeer. Gezondheidsschade blijkt veel erger dan gedacht. WHO heeft vastgesteld dat er al vanaf 53 dB o.m. hart en vaatziekten ontstaan. Reijerscop meet ca 60-70dB.
 - WHO heeft in 2021 richtlijnen aangescherpt. Want luchtvervuiling door verkeer veroorzaakt longkanker, hart- en vaatziekten en zorgt voor zeven miljoen doden per jaar.
 - De vuilnisbelt in Mastwijk waardoor zware metalen in het water terechtkomen (die zorgvuldig onder zonnepanelen wordt weggestopt).

Elk inzicht in interferentie en cumulatie van effecten van bronnen nu en in 2030 wordt gemist. Geen spoor van 'hoe te voorkomen dat de situatie verergert en verdere schade aan gezondheid aan mens en dier wordt toegebracht'.

- Waar is de *situering* van de IWT's t.o.v. **weerselementen zoals zonstand en overheersende wind**? Situering ten zuiden van de A12 in Reijerscop is ongunstig voor bewoners ten noorden van de IWT's gezien de draaiing van de zon (slagschaduw op woningen, stallen), overheersende zuidwestenwind (geluidsoverlast naar woningen, stallen). Dit vergroot de impact voor bewoners in Reijerscop. Effecten zijn ook merkbaar in **woonkernen Harmelen en De Meern**. Maar waar vinden we dat in het rapport terug?
- En waar is het criterium '**andere plannen**'? Waar is inzicht in de interferentie van IWT effecten met het energie-plan 'zonnepanelen en geluidswal langs de A12'? Werkt het zonnelint (zeker bij zuidwestenwind) niet als een versterker en ketst het geluid niet onbedoeld tegen de harde zonnepanelen, rechtstreeks naar de woningen terug? Wat doet infrason geluid dat wel 10 km verder waarneembaar is en overal doorheen gaat? Of gaat het rondzingen; wat doet het binnenshuis? Ook dit vergroot de impact!
- En waar is **Groenplan Haarzuilens - Nedereindse Plas**? Hoe verhoudt zich dat: recreatie in een geïndustrialiseerd energielandschap – gezien risico van masten die knakken en wieken die afbreken; hoe is veiligheid geborgd?!

- Kortom, de situering van IWT's midden in open landschap en aan de zuidkant van woningen, heeft enorme impact voor het landschap en voor bewoners van Reijerscop met de A12 op 500-1 km afstand aan de andere kant.
- Er is sprake van stapeling van gezondheidsbedreigende effecten voor mens en dier rondom woningen/ gebouwen. De ongunstige situering van IWT's aan de Zuidkant van woningen en woonkernen Harmelen en De Meern vergroot de impact, gezien de zon en overheersende windrichting (slagschaduw, geluid).
- Impact is er ook van het deelenergieplan – zonnelint op de geluidswal voor de A12 – dat heeft averechts effect: want 3x erger geluid dan wegverkeer van IWT's, vooral 'snachts, ketst tegen zonnepanelen naar woningen en stallen in Reijerscop terug! Waar vinden we dat in deze gebiedsvergelijking terug?

- En het **Groenplan** Haarzuilens naar Nedereindse Plas – waar is dat? En hoe moeten we de combinatie zien ‘recreëren in een industrieel energielandschap’?
- Impact van dit zwaarwegende criterium ‘situering’ komt niet terug in dit rapport.
- Daarbij komt: de effecten van de huidige en toekomstige gezondheidssituatie is niet in kaart gebracht. Terwijl bekend is dat de leefomgeving nu 6% van de ziekte veroorzaakt. Effecten van huidige bronnen van gezondheidsschade in Reijerscop zijn fors. Terwijl de WHO normen aanscherpt omdat luchtvervuiling en geluidsoverlast van wegverkeer erger is dan eerder gedacht, zien we in dit rapport er niets over terug.
- Maar inzicht is noodzakelijk als basis voor gebiedsvergelijking. Het is van belang dat eerst de gezondheidseffecten van cumulatie en interferentie van IWT’s (aan de Zuidkant) en bestaande bronnen van gezondheidsschade (A12 lucht, geluid (noordkant); watervervuiling Mastwijk) in kaart is gebracht. Inclusief effecten voor woonkernen Harmelen en De Meern. Inclusief energieplan van het zonnelint met geluidswal aan de Noordkant. En: hoe moeten we een Groenplan langs IWT’s zien?

- Gezondheidsaspecten beperken zich tot **afstandsnormen**: het aantal woningen in een straal van 500-1200 meter van de IWT. Maar de norm en straal roepen vragen op. De relevante populatie moet groter zijn en effecten van IWT’s worden onderschat.

- Ten eerste: inzicht in aantal woningen bij de variant met **3 mega IWT’s van >230 meter** in Reijerscop ontbreekt. Er zijn genoeg aanwijzingen dat hogere IWT’s meer hinder geven. Zeker gezien de impact van ongunstige situering:

- IWT’s ten zuiden van woningen in Reijerscop en de A12 ten noorden ervan.
- door zon en overheersende wind voor slagschaduw en geluidshinder woningen in Reijerscop en de **woonkernen Harmelen en De Meern**.

Hoe biedt de vaste afstandsnorm bij de drie mega IWT’s bij deze - tweemaal - ongunstige situering tov A12 en tov zon en wind nog voldoende bescherming voor Reijerscop en woonkernen Harmelen en De Meern? Dat wordt niet onderbouwd.

Ten tweede: waarom is gekozen voor **1200 meter als criterium en maximum straal**? Er zijn genoeg aanwijzingen uit onderzoek dat **relevante populatie** voor IWT effecten veel groter is. De straal moet dan ook de **Woonkernen Harmelen en De Meern** omvatten. Hoe kan het dat zij afwezig zijn in dit rapport? Wat zegt dat over de zorgvuldigheid? Zijn de bewoners van Harmelen wel per brief geïnformeerd over dit Raadsvoorstel?

Dr. J. de Laat, audioloog van LUMC, adviseert 10 x de hoogte voor gezondheidsbescherming. Dan is geluid op acceptabel niveau, 35dB, en zijn er minder dan 5% gehinderden. Dat betekent: een straal van meer dan ca. 1500 - 2000 meter. Want IWT’s zijn industriële installaties met intermitterend en voortdurend geluid. IWT geluid wordt als 3x erger ervaren als wegverkeer. Vooral ‘snachts is er hinder. En elke 10dB meer wordt als 3x zo hard ervaren. In Reijerscop valt geluid zeker niet tegen wegverkeer weg, want het komt van de andere kant!

- Ten derde: er zijn twijfels en zorgen over *of en hoe goed deze afstandsnorm nu echt beschermt*. We noemen er een paar:
- Zo zijn er aanwijzingen voor gezondheidsschade door **Infrasoon geluid** (<20 Herz) dat wel 10 km ver draagt en waar vooral kinderen en ouderen gevoelig voor zijn. 10-30% van de mensen percipieert dit als hinderlijk en krijgt klachten: slapeloosheid duizeligheid, misselijkheid, concentratiestoornissen, depressie, angst, lusteloosheid, hartklachten, bronchitis, en ontwikkelingsachterstand bij kinderen. De trilling kan *binnenshuis* sterker zijn, zonder dat er tegen te isoleren valt. Waar zien we dit terug? Vraagt dit niet om een *norm binnenshuis* zoals in Denemarken?
- Dat **Lden norm** ontoereikend is, kwam recent nog eens aan het licht. De Inspectie VROM meldde al in 2009 over de destijds ingevoerde 47 dB Lden norm: het is geen adequate norm voor gezondheidsbescherming tegen geluid van IWT’s; de norm nodigt uit tot straffeloos overtreden en is niet handhaafbaar.
De afstandsmaat die Woerden hanteert op basis van deze, slechts 2 dB lagere, norm roept dan ook nog steeds veel vragen op. Er is voldoende wetenschappelijk onderzoek dat schadelijke effecten van gezondheid aannemelijk maakt. Signalen genoeg van ervaringsdeskundigen over de hinder en gezondheidsschade van infrason geluid, waar de wet geen norm voor heeft. Waarom houdt Woerden hieraan vast, ook gezien de uitspraak van het Europese Hof over de SMB richtlijn van 2021?

Waarom geen *open houding voor signalen en recente wetenschappelijke inzichten*? De eis van wetenschappelijk bewezen causale verbanden is niet realistisch. IWT's worden steeds groter. Onderzoek naar wetenschappelijk bewezen verband tussen longkanker en roken duurde bijvoorbeeld ca 50 jaar!

- De analyse bij het criterium 'aansluiting buurgemeenten' is onvolledig. *Montfoort* is duidelijk over de waarde van landschap en gezondheid voor haar inwoners en heeft aangegeven: geen IWT's nabij de gemeentegrens. De vraag is dan ook: accepteert Montfoort de knikopstelling dichtbij de gemeentegrens?
Daarom twijfel aan de conclusie in het rapport: biedt Reijerscop daadwerkelijk zoveel meer ruimte voor varianten van IWT opstellingen als we de IWT effecten van de ongunstige situering in grotere straal (inclusief woonkernen Harmelen en De Meern) en andere (energie) plannen (zoals zonnelint met geluidswal A12) EN de afstandseis van buurgemeente Montfoort meegerekend wordt? Is de ruimte in Reijerscop uiteindelijk niet veel beperkter dit rapport suggereert – reële normen voor gezondheidsbescherming ingecalculeerd?

2. Het kader is onhelder en smal:

- ***Gezondheid als factor van belang ontbreekt***
De gebiedsvergelijking is niet gebaseerd op een breed kader en *integrale benadering*. Gezondheid ontbreekt *als factor van belang*. Gezondheid wordt niet benaderd vanuit *een brede blik*. Gezondheidsbedreigende en gezondheidsbevorderende factoren in de *leefomgeving* komen niet voor. De gemeten ervaren en feitelijke gezondheid en kwaliteit van leven is niet beeld gebracht.
Ook het grote belang van een *gezonde leefomgeving* vinden we nergens in het rapport terug. De meerwaarde van gebieden voor gezondheid ontbreekt. Zoals de bijdrage aan positieve gezondheid die Reijerscop nu levert voor bewegen en natuur- en groenbeleving. Die is hoognodig is bij het groeiend aantal chronisch zieken en oprukkende verstedelijking. Niets over wat Woerden verliest als hier een industrieel energielandschap wordt neergezet.
- ***Maar: gemeenten ondertekenen binnenkort het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ... hoe kan dat?***
Met GALA belooft de gemeente *de beweging van 'zorg naar gezondheid'* en preventie in gang te zetten.
<https://vng.nl/nieuws/ledenvergadering-vng-stemt-in-met-gezondheidsakkoorden>.
Met als doel: een gezonde generatie in 2040! Na het Preventieakkoord en Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 nu ook met GALA de erkenning dat een gezonde leefomgeving cruciaal is, dat de gemeente een taak heeft in publieke gezondheid, preventie en zorg voor een *gezonde leefomgeving*. Met extra aandacht voor gebieden waar gezondheidsdreigingen stapelen. Gericht op minder gezondheidsverschillen binnen de gemeente. Met gezondheid als belangrijke factor is *in alle beleid*.
Hoe moeten we deze belofte zien in relatie tot de smalle benadering en hoogover vergelijking van deze gebieden in dit rapport?

3. Zonder heldere en brede basis geen vergelijking en keuze mogelijk

Er is teveel onduidelijk rond gezondheidseffecten van IWT's en stapeling op bestaande bronnen in deze gebiedsvergelijking. En melden dat 'de norm strenger wordt als normen Rijksoverheid in 2023 strenger zijn' helpt niet. Want over welke norm spreken we dan?

Nodig is, conform uitspraak Europese Hof, inzet van het voorzorgbeginsel om gezondheid te beschermen en verbeteren. Dat betekent ook: eerst vaststellen dat gezondheid echt wordt beschermd en verbeterd.

Daarom is aanvullend inhoudelijk onderzoek in beide gebieden aangewezen.

Waarbij kwaliteit van leven integraal en concreet in kaart is gebracht. Inclusief cumulatie en interferentie van effecten van alle gezondheidsbedreigende en bevorderende bronnen in de leefomgeving. Bestaand en gepland. Nu en straks. Inclusief wat wordt geofferd aan kracht en waarde van het landschap.

4. Tenslotte

In de notitie wordt gesproken over de noodzaak van snelle keuzes vanwege onzekerheid voor de gebieden. Dit is een misvatting. Er is onzekerheid, ja. Maar dan om onzorgvuldige onderbouwing van normen en criteria, gebrek aan integrale benadering met gezondheid en de weinig concrete informatie waarop (voorbarige) keuzes worden gemaakt. Zonder duidelijke garanties voor voorzorg en gezondheidsbescherming.
Want zorgen over gezondheid van mens en dier zijn er. Signalen en onderzoek genoeg dat gezondheidsschade door IWT's aannemelijk maakt. Zonder inzicht in effect van cumulatie van bestaande en toekomstige bronnen van gezondheidsschade blijft alles ongewis.

Gezondheid is ons hoogste goed. De aanname dat zorgen over gezondheid kunnen worden weggenomen met participatie – in stem of financiën – klopt dan ook niet en is onethisch. Het verzoek is om nader onderzoek te

doen in beide gebieden en naar normen die gezondheid echt beschermen en verbeteren. Daarop ook in te zetten. En daarbij gederfde waarde van gebieden te betrekken; voor Reijerscop het offer van het open groene agrarisch gebied in ruil voor een geïndustrialiseerd energielandschap.

Met vriendelijke groet,

[naam]